

Формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної роботи

Дудник Наталка Василівна¹, Терешко Інна Григорівна²

Опубліковано	Секція	УДК
01.08.2023	Освіта/Педагогіка	378.018.8:373.5.011.3-051:793.3]: [159.923:37.015.31]: 378.091.3-043.83(045)

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8224792>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті висвітлено особливості формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної роботи. Для цього авторами проаналізовано нормативно-правового забезпечення мистецької освіти в закладах освіти та здійснено аналіз сучасних наукових джерел, публікацій учених з теми дослідження. У статті проаналізовано сутність базових понять дослідження: «творча особистість», «творча індивідуальність», «позааудиторна робота». Розглянуто види позааудиторної роботи майбутніх учителів хореографії та проілюстровано методи, які, на нашу думку, є ефективними під час формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Доведено, що позааудиторна робота майбутніх учителів хореографії є органічним продовженням їхньої професійної підготовки та сприяє збагаченню їхнього творчого потенціалу, розвитку фахових компетентностей, необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: творча особистість, творча індивідуальність, позааудиторна робота, мистецька освіта, майбутні учителі хореографії.

Formation of the creative individuality of the future teacher of choreography in the process of work outside the auditorium

Annotation. The article highlights the peculiarities of the formation of the creative individuality of future choreography teachers in the process of extracurricular work. For this purpose, the authors analyzed the regulatory and legal provision of art education in educational institutions and performed an analysis of modern scientific sources, publications of scientists on the topic of research. The article analyzes the essence of the basic concepts of the research: "creative personality" - a creative personality who must possess creative abilities related to the creation of a new, authentic, original product, the search for new, unusual and non-standard methods of activity; "creative individuality" is a unique and

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, <https://orcid.org/0000-0003-4823-3463>

² кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри хореографії та художньої культури, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, <https://orcid.org/0000-0002-5682-7766>

unrepeatable combination of creative traits and qualities of an individual, which ensures its autonomy, subjectivity and relative stability as a "unique personal" in all external changes and transformations and is manifested in its own, original style of relations with the environment, creative and professional activity based on self-realization, unstoppable desire for creative development, novelty, "extracurricular work" - a system that combines the purpose, tasks, content, forms and methods of educational activities aimed at forming the creative individuality of future choreography teachers.

Types of extracurricular work of future choreography teachers are considered: participation in various choreographic events, creation of own choreographic productions, participation in social and volunteer projects, self-education, participation in master classes, classes in sports sections and physical training. The methods that, in our opinion, are effective in forming the creative individuality of the future choreography teacher are illustrated: the method of improvisation, the method of theatricalization, working with scenarios, working with scenarios, the method of creating a situation of success, the method of esthetic therapy. It has been proven that the extracurricular work of future choreography teachers is an organic continuation of their professional training and contributes to the enrichment of their creative potential, the development of professional competences necessary for their future professional activities.

Keywords: creative personality, creative individuality, extracurricular work, art education, future teachers of choreography.

Вступ

Входження України в Європейську освітню спільноту вимагає значних змін у системі вітчизняної педагогічної освіти та вимагає активної модернізації усіх ступенів та напрямів мистецької освітньої галузі. Заклади загальної середньої освіти та позашкільної освіти потребують висококваліфікованих фахівців-хореографів, відкритих до новаторства, творчості, динамічних рішень, які активно сприятимуть розвитку вітчизняної хореографічної культури. Відповідно до європейських норм і стандартів та вимог ринку праці щодо конкурентоспроможності фахівців, перед закладами вищої освіти постало завдання – розвиток студента як активної творчої особистості. Значна увага в цьому контексті приділяється підготовці фахівців у галузі мистецької освіти. Це, відповідно, зумовлює необхідність пошуку інноваційних підходів у практичній реалізації механізмів удосконалення професійної підготовки здобувачів освіти хореографічних спеціальностей в закладах вищої освіти. Пріоритетні напрями вирішення окресленого завдання відображені в нормативно-правовій площині: в Законах України «Про освіту» (2018р.), «Про вищу освіту» (2014р.) «Про культуру» (2011р.), в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012– 2021 рр., проєкті Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021– 2031 рр., Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004 р.).

Упродовж останніх десятиліть питання підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін розглядалося в працях Л. Масол, О. Отич, Г. Падалко, О. Рудницької, О. Щолокової тощо. Особливості підготовки майбутніх учителів хореографії досліджують сучасні вчені Л. Андрущук, О. Бурля, Н. Горбатко, О. Філімонова та ін. Ю. Волкова у дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтувала, розробила та експериментально перевірила методику формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики і хореографії. Т. Середюк розробила модель формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії. О. Скриник досліджує проблему формування професійного іміджу майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки. О. Таранцева теоретично обґрунтувала і практично перевірила педагогічні умови формування фахових умінь

майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю. Методиці впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії присвячена монографія фахівців Уманського державного педагогічного університету (за ред. Л. Андрущук). Проблема формування творчої позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки є предметом наукових розвідок З. Курлянд, Т. Йосипової та ін. Фактори розвитку творчої індивідуальності майбутніх учителів досліджує І. Шаповалова. Попри численні дослідження в царині хореографічної освіти, на нашу думку, питання формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії в процесі позааудиторної роботи потребує додаткової уваги.

Метою статті є розкриття потенціалу позааудиторної роботи у процесі формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії.

В процесі розв'язання поставлених завдань використано ряд загальнонаукових і педагогічних методів: аналіз, систематизація, порівняння наукових підходів, положень, визначень та узагальнення для з'ясування сутності основних понять дослідження.

Результати

Сучасні пріоритете мистецької освіти та вимоги до особистості вчителя хореографії диктують необхідність формування його індивідуальних творчих здібностей, індивідуального та оригінального стилю діяльності. Саме творча індивідуальність є запорукою створення оригінальних творчих проєктів.

Для досягнення мети статті розкриємо сутність базових понять дослідження.

Закономірно, що майбутнє в освіті залежить не лише від кількості знань, але й від уміння людини орієнтуватися в нестандартних умовах.

Учені переконливо доводять, що проявом і вираженням людської індивідуальності є творчість. На думку І. Беха, людська індивідуальність тісно пов'язана з творчістю, оскільки творча діяльність передбачає нове бачення, нове розв'язання, новий підхід, тобто готовність до відмови від звичних схем і стереотипів поведінки, сприйняття й мислення, готовність до самостійних змін [2].

В. Моляко визначає творчу особистість як людський індивід, який прагне до створення оригінального, нового, заперечує звичне і має високий рівень знань, умінь аналізувати явища та порівнювати їх. Учена пропонує своєрідний показник обдарованості, куди входять задатки, нахили, здібності, загальні здібності, спеціальні здібності, обдарованість, творча обдарованість, талант, геніальність [7, с. 4-5]. Тобто творча особистість – креативна особистість, яка має володіти творчими здібностями, які пов'язані із створенням нового, автентичного, оригінального продукту, пошуком нових, не звичних та не стандартних способів діяльності.

Близьким до поняття «творча особистість» є поняття «творча індивідуальність». Зміст дефініції «творча індивідуальність» окреслює не тільки наявність індивідуальності як якості особистості, але й вияв індивідуальності у творчій активності особистості, що втілюється в суб'єктивних та об'єктивно значимих результатах діяльності. Творча індивідуальність є вищою характеристикою професійної творчості людини, яка передбачає креативність, творчу ініціативу, інтелектуальні здібності, схильність до творчого сумніву тощо. Розвиток творчої індивідуальності передбачає соціалізацію (наслідування соціального досвіду та професіоналізму) та індивідуалізацію (розвиток оригінальності й унікальності), яка пов'язана з автономністю особистості й розвитком творчих здібностей.

Таку думку підтверджує і О. Отич [8], вчена розуміє творчу індивідуальність як унікальне та неповторне поєднання творчих рис та якостей особистості, що забезпечує її автономність, суб'єктивність і відносну стабільність як «унікального особистого» в

усіх зовнішніх змінах і трансформаціях та проявляється у власному, оригінальному стилі стосунків із навколишнім середовищем, творчої та професійної діяльності на основі самореалізації, нестримного прагнення до творчого розвитку, новизни. Учена переконливо доводить, що «посилення уваги до культурного та творчого потенціалу освіти стає причиною для зміни соціокультурного статусу мистецтва, тобто мистецтво розглядається як процес і результат творчості, яка найбільше позначається впливом індивідуальності та здатна здійснювати ефективний вплив на розвиток останньої. Це передбачає, що мистецтво бере на себе роль важливого чинника, що забезпечує творчу та індивідуально-особистісну спрямованість освіти, та перетворює його на важливу складову її змісту, що дає суб'єктам освіти унікальну можливість відчувати й водночас зрозуміти та оцінити суспільний і педагогічний досвід та на підставі цього набути універсальну само визначеність, яка є неможливою для досягнення інтелектуальними засобами.

Дослідниця педагогічної творчості С. Сисоєва стверджує, що для формування творчої особистості, необхідно розвивати такі здібності: проблемне бачення; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до винахідництва; здатність до дослідницької діяльності; вміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; розвинене уявлення, фантазію; здатність до виявлення протиріч; здатність до подолання інерції мислення; здатність до виділення основного; здатність до всебічного опису явищ, процесів; здатність пояснювати, доводити, обґрунтовувати; здатність робити висновки; вміння переносити знання та досвід у нові ситуації; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, скриті взаємодії; здатність до самоуправління; здатність до міжособистісного спілкування; здатність долати конфліктні ситуації [9].

О. Бурля наголошує, що вчитель хореографії має володіти такими хореографічними вміннями та навичками: балетмейстерські, організаторські, дизайнерські й менеджерські. З-поміж іншого в розробленій концептуальній моделі формування педагогічної майстерності майбутнього хореографа для нас представляють інтерес схарактеризовані автором знання, вміння та навички з теорії і методики хореографічної роботи з дітьми (принципи, форми, методи, напрями та умови організації навчально-виховного процесу, види планування та форми звітності хореографічної роботи, зміст, структура та методика проведення різних форм занять, особливості хореографічної роботи з дітьми різного віку, організації концертної діяльності, засоби підвищення кваліфікації та майстерності педагога, методика роботи з класичного, народно-сценічного та інших видів хореографічного мистецтва тощо); знання та вміння з балетмейстерської роботи [4].

Нам імпонує визначення творчої індивідуальності сучасної дослідниці О. Бикової [3], яка під творчою індивідуальністю розуміє людину зі сформованим цілісним ядром особистості, багатим внутрішнім світом, який зумовлює автономність, активність, своєрідність та оригінальність усіх проявів особистості, стійку творчу спрямованість, що виражається в об'єктивно-значущих результатах творчості.

Цілком погоджуючись з думкою вченої дозволимо собі розширити перелік характеристик та здібностей майбутніх учителів хореографії, враховуючи специфіку їхньої майбутньої професії:

- ✓ емоційна виразність, оскільки вчитель хореографії передає свої емоції за допомогою танцю та вчить своїх учнів до власних проявів емоцій;
- ✓ уява та творчість, за допомогою креативності, уяви та творчості вчитель хореографії генерує нові ідеї та створює власні хореографічні постановки;
- ✓ адаптація, майбутній вчитель хореографії має вміти адаптувати свій танцювальний стиль враховуючи індивідуальні особливості кожного учня;

- ✓ гнучкість, майбутній вчитель хореографії повинен бути відкритим до нових ідей та танцювальних стилів, готовим до творчих експериментів;
- ✓ відчуття музики надзвичайно важлива характеристика майбутнього вчителя хореографії, без якої практично не можливо створити хореографічну композицію;
- ✓ самодисципліна, вчителю хореографії важливо бути самодисциплінованим, оскільки танцювальна практика вимагає постійної праці та самовдосконалення;
- ✓ творчий вчитель хореографії має мати лідерські та управлінські якості, без них не можливо ефективно керувати творчим колективом та мотивувати учнів до саморозвитку та самовдосконалення.

Отже, формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії передбачає постійне самовдосконалення, пошук нових ідей, фантазію, власний стиль, неповторність, оригінальність, ініціативність, працездатність, самодисциплінованість та самоорганізацію.

На нашу думку основними факторами та визначальними умовами розвитку творчої індивідуальності є мистецтво та мистецька освіта.

Л. Масол [6] інтерпретує мистецьку освіту як систему загальної середньої освіти, де поєднується навчання, виховання і розвиток учнів у процесі опанування цінностей мистецтва, художньої культури, природи естетичного і спрямовується на формування духовності, естетичної культури, художніх здібностей особистості, комплексу компетентностей, що стануть підґрунтям для її активної участі в соціокультурному житті, основою художньо-естетичного самовдосконалення. У такий спосіб через мистецьку освіту реалізується принцип «культура в людині – людина в культурі».

Досліджуючи педагогічну творчість з погляду хореографічного мистецтва Л. Андрощук наголошує на тому, що «підготовка майбутніх учителів хореографії в сучасних умовах розвитку вищої школи потребує пошуку нових форм, методів і засобів навчання та виховання, які б забезпечили професійне становлення та творчу реалізацію індивідуальності, розвиток творчого потенціалу, формування індивідуального стилю діяльності» [1, с. 56]

Хореографічна освіта як складова системи освіти охоплює мережу освітньо-виховних та культурно-освітніх середніх, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців середньої та вищої кваліфікації з хореографії, а також забезпечують цілеспрямований духовний розвиток особистості [5].

Важливою частиною освітнього процесу майбутніх учителів хореографії є позааудиторна робота. Позааудиторну роботу ми розглядаємо як систему, що поєднує в собі мету, завдання, зміст, форми та методи виховної діяльності, спрямовані на формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії. У педагогічній літературі існують різноманітні класифікації форм позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти, зокрема розрізняють індивідуальні, парні, групові, колективні (масові) та епізодичні форми позааудиторної діяльності. Мистецька діяльність є структурною частиною системи позааудиторної роботи закладу вищої освіти. Така діяльність потребує реалізації культурно-дозвіллевих потреб здобувачів освіти шляхом залучення їх до різноманітних форм позааудиторної роботи: участі в товариствах за інтересами, фестивалях, конкурсах, змаганнях, студентських наукових конференціях, тренінгах, проектах, засвоєння культурних цінностей та участь у їх створенні тощо.

Позааудиторна робота майбутніх учителів хореографії є органічним продовженням їхньої професійної підготовки та сприяє збагаченню їхнього творчого потенціалу, розвитку фахових компетентностей, необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Ми виділяємо такі види позааудиторної роботи майбутніх учителів хореографії:

- ✓ участь у різноманітних хореографічних ансамблях, танцювальних студіях, гуртках, танцювальних колективах, танцювальних проєктах, заняття у яких стимулює здобувачів освіти до формування індивідуального стилю, допомагає набувати практичного досвіду, вдосконалювати виконавську техніку тощо;
- ✓ створення власних хореографічних постановок. Самостійна творча діяльність сприяє формуванню власних ідей, естетичного смаку, уміння інтерпретації та імпровізації;
- ✓ безпосередня участь здобувачів освіти у фестивалях, конкурсах, концертах, виставах тощо. Така участь забезпечує демонстрацію власних умінь, відчуття сцени, формує впевненість, уміння працювати в колективі, відповідальність та лідерські якості, забезпечує відчуття задоволення від власної майстерності;
- ✓ участь у соціальних та волонтерських проєктах. Волонтерство в сучасних умовах є необхідною формою підтримки. Майбутні учителі хореографії можуть брати участь у благодійних заходах, танцювальних марафонах, виставах, різноманітних акціях з метою підтримки ЗСУ. Така діяльність сприяє формуванню національно-патріотичних якостей, соціальної та громадянської відповідальності, самоідентифікації майбутніх учителів хореографії;
- ✓ самоосвіта. Самостійний пошук фахової літератури, фото та відео фрагментів тощо значно розширює науковий світогляд здобувачів освіти, формує їх переконання, навички інформаційного пошуку, сприяє розвитку самостійного мислення, тренує пам'ять, здатність до аналізу, синтезу та узагальнення;
- ✓ участь у майстер-класах. Такий вид роботи допомагає відпрацювати практичні навички, вивчити нові техніки та стилі танцю за різноманітними методиками та під керівництвом кращих фахівців;
- ✓ заняття в спортивних секціях та фізичне тренування сприяє фізичній підготовці, формуванню зжоровязбережувальної компетентності майбутніх учителів хореографії.

Формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії в позааудиторній діяльності закладу вищої освіти відбувається під час залучення їх до педагогічно доцільних форм організації вільного часу. Завдання закладу вищої освіти – створення креативного середовища у позааудиторній діяльності з творчим кліматом та творчою атмосферою, максимально сприятливого для творчого саморозвитку здобувачів освіти, для формування лідерських, моральних, духовних, патріотичних якостей, професійних умінь та фахових компетентностей майбутніх учителів хореографії. Таке середовище створюється завдяки організації різноманітних творчих заходів, які об'єднані спільною метою – формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії.

Наведемо деякі методи, які, на нашу думку, є ефективними під час формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії:

- ✓ метод імпровізації – створення хореографічної композиції під час її безпосереднього виконання. Імпровізація допомагає майбутнім учителям хореографії розвивати здатність відтворювати музику та рухи з внутрішньою емоційною насолодою;
- ✓ метод театралізації. Театралізація – засіб для репрезентації та створення художнього образу. Суть методу театралізації полягає в поєднанні роботи суглоб-м'язового апарату та емоційного забарвлення в процесі виконання танцювальних комбінацій, в поєднанні жестів, пластики, міміки, костюмів, звуків, кольорів у просторі та часі; розкриттю образу в різних модифікаціях. Завдяки театралізації створюється видовищно-активна дія, де кожний суб'єкт виступатиме активним її учасником;

- ✓ робота зі сценаріями. Суть цього методу полягає в створенні майбутніми учителями хореографії індивідуальних хореографічних композицій до музичних сценаріїв або літературних творів. Така робота сприятиме розвитку творчої уяви здобувачів освіти та вмінню виражати власні емоції через танець;
- ✓ метод створення ситуації успіху. Важливо підтримувати та визнавати зусилля студентів у їхній творчій праці, схвалювати творчі доробки студентів, навіть незначні. Такий метод надає впевненості в своїх можливостях та збільшує бажання творити, діяти і рухатись вперед до поставленої мети. Позитивний фідбек і відзнаки збільшують мотивацію для подальшого творчого розвитку;
- ✓ метод естетотерапії (музикотерапія, фототерапія, танцювальна терапія, ігоротерапія тощо). Естетотерапія – метод, який здатний відновити природну гармонію студента з навколишнім середовищем, спрямувати його на подальше індивідуально-творче самовдосконалення. Естетотерапія несе в собі приховані можливості щодо збереження цілісності й розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя хореографії, її духовного ядра;

Висновки

Формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії в процесі позааудиторної роботи закладів вищої освіти передбачає занурення здобувачів освіти до творчої діяльності та уможлиблює розвиток їх індивідуальних креативних здібностей, мотивує до творчої самореалізації, забезпечує саморозвиток, сприяє пошуку неповторного індивідуального творчого стилю. Позааудиторна робота має невичерпний потенціал для задоволення творчих інтересів майбутніх учителів хореографії, самореалізації та творчо самовираження. Створення креативного позааудиторного середовища, участь майбутніх учителів хореографії у предметних олімпіадах, хореографічних проєктах та постановках, різнопланових танцювальних конкурсах та фестивалях, активізація здобувачів освіти до самоосвіти – ті фактори, які мотивують майбутніх учителів хореографії досягти успіхів у творчій діяльності через максимальну самореалізацію індивідуальних творчих здібностей. Перспективними для подальших досліджень вбачаємо проблему професійної підготовки майбутніх учителів хореографії до позакласної роботи з різновіковими групами дітей.

Список використаних джерел

1. Андросук Л. Розвиток творчого потенціалу майбутніх вчителівхореографів у процесі постановки творчого проєкту. *Мистецтво та освіта*. 2014. № 4. С. 55–58.
2. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2. Чернівці: Букрек, 2015. 640с.
3. Бикова О. Творча індивідуальність як основа розвитку творчих здібностей майбутніх учителів хореографії. *Проблема підготовки сучасного вчителя*. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань. ФОП Жовтий. 2015. Вип. 12. С.125-130.
4. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання : дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.06 «Теорія і методика управління освітою».К., 2004. 219 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. К. : Промінь, 2006. 432 с.
7. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти обдарованості *Обдарована дитина*. 1998. № 1. С. 4-5.

8. Отич О. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти. Чернівці. 2008. 439 с.
9. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: Навч. посібник. К.: ІСДОУ. 1994. 112с.
10. Терешко І. Г. Танцювальна імпровізація як засіб творчої реалізації учнів молодшого шкільного віку у професійній діяльності педагога-хореографа. *Академічні візії*. Вип. 21 (2023). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/454/414>